

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

матеріали
V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

**Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
Київський університет ім. Б. Грінченка
Хмельницький національний університет**

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION

**Збірник матеріалів
V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

25-26 жовтня 2023 року

**м. Запоріжжя (університет тимчасово переміщений)
2023**

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69

*Рекомендовано ухвалою вченої ради
Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 3 від 27.10.2023 р.)*

Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції: збірник наукових праць; укладач Петровська К. В. 2023. 361 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69

Кафедра соціальної роботи
та інклюзивної освіти,
ФДССО, БДПУ, 2023

Надія Шепель,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Бердянського державного педагогічного університету

Анастасія Тургенєва,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

УДК: 364.6:314.15

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

SOCIAL WORK WITH THE ELDERLY IN THE CONTEXT OF A TERRITORIAL COMMUNITY

В статті визначено зміст та завдання соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах територіальної громади. Надано визначення територіальному центру соціального обслуговування населення як основного закладу соціальної роботи з людьми похилого віку. Представлено розроблену автрами модель соціальної роботи з людьми похилого віку “Мобільна служба з догляду вдома та паліативного догляду територіальних громадах”.

Ключові слова: люди похилого віку, соціальна робота з людьми похилого віку, територіальна громада, територіальний центр соціального обслуговування.

The article defines the content and tasks of social work with the elderly within the framework of the territorial community. It provides the definition of the territorial center for social services to the population as the main institution for social work with the elderly. The authors present the developed model of social work with the elderly titled "Mobile Home Care and Palliative Care Service in Territorial Communities".

Key words: elderly people, social work with the elderly, territorial community, territorial center for social services.

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

Тенденції сьогодення стосовно демографічного стану в Україні та у світі визначають зменшення чисельності населення відносно його старіння. Негативне сальдо міграції та тривала депопуляція, що викликана високим рівнем смертності, низьким рівнем народжуваності, а саме у працездатному віці, що спричиняє трансформацію у статевовіковій структурі населення.

Збільшення кількості людей похилого віку має вплив на навантаження працездатної частки населення, спричиняє виникнення економічних, соціальних та політичних проблеми у суспільстві, створює певні перешкоди для нормалізації процесів відтворення населення.

Старіння населення є одним з найважливіших демографічних процесів, що призводить до різних довгострокових наслідків у багатьох країнах світу. Для країн Європи дана проблема є більш актуальною, ніж для країн інших континентів. В останні десятиріччя рівень смертності в нашому регіоні дуже знизився, а середня тривалість життя збільшилась. При цьому коефіцієнт народжуваності нижче рівня відтворення населення.

У нашій країні швидкість зменшення кількості населення є однією з самих високих в Європі. За прогнозом вітчизняних вчених, розробленим Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України, до 2050 року населення України скоротиться до 36,3 млн осіб. Скорочення і старіння населення країни негативно впливають на чисельність і структуру економічно активного населення, негативно впливають на економічне зростання і загострюють соціальні проблеми. У цьому контексті Україна повинна приділяти значну увагу питанням, пов'язаним з вивченням соціально-демографічних змін, які призвели до старіння робочої сили. Виникла нагальна необхідність розробки та реалізації державних програм, спрямованих на оптимізацію структури зайнятого населення за видами економічної діяльності та регіонами, вирішення проблеми умов та соціального захисту працівників [1, с. 55].

Сьогодні проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку привертають увагу багатьох вітчизняних дослідників.

Аспекти даної проблеми вивчалися багатьма вченими в різних напрямках, що пов'язані з різними аспектами старіння в межах геронтології, медицини, психології, соціології, фізіології тощо. Становище людей похилого віку та стратифікаційні процеси у структурі суспільства досліджують А. Лобанова,

**Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців
соціальної сфери та інклюзивної освіти**

Е. Лібанова, Л. Стадник, О. Комарова, С. Кравцов; геронтологічною проблематикою займалися багато авторів, серед яких А. Ташева, Б. Тукумцев, В. Альперович, В. Роїк, Є. Холостова, К. Альдохіна, М. Старикова, О. Краснова, О. Левінсон, Р. Яцемірська, Т. Смирнова та інші; вплив старіння населення на соціально-економічний розвиток держави досліджували А. Лаффер, Г. Стендинг, І. Чернишев Р. Лейард, Я. Корнаї та ін. В Україні питаннями зміни вікової структури населення займалися такі вчені, як Д. Богиня, Є. Лібанова, Л. Лісогор О. Грішнова та інші; організаційна структура системи соціального обслуговування та експериментальні дослідження адаптації людей похилого віку до умов нового соціально середовища аналізуються у робота І. Євдокимової, Л. Єгорова, Т. Калініченка, Ю. Ткаченко та ін.

Розглядаючи проблеми літніх людей в даний час, відзначимо, що поточна соціальна робота і структура соціальних установ і служб, що діють на даному етапі в Україні, не мають можливості вирішувати всі проблеми, що супроводжують життєдіяльність цієї категорії в нашому суспільстві. Оскільки літні люди живуть довше поодино, психічні та хронічні захворювання зростають. Старші люди з інвалідністю становлять 60 % тих, хто звертається за допомогою до соціальних служб.

Наявність кваліфікованих соціальних працівників на всіх рівнях є обов'язковою умовою для вирішення пріоритетних цілей догляду та підтримки осіб похилого віку.

Соціальна робота з людьми похилого віку багатопланова і багатовимірною. Вона охоплює такі сфери життя, як охорона здоров'я, антикризове управління, фінанси та дозвілля, а в Україні реалізується за такими напрямками:

- догляд та соціальна допомога в межах лікарняних закладів, які підпорядковані Міністерству соціальної політики України;
- соціальне забезпечення та соціальна допомога, призначена для створення необхідних фінансових і матеріальних умов для підтримання нормального життя;
  - домашній догляд та соціальна підтримка;
  - соціальна робота з людьми похилого віку в центрах денного догляду та територіальних центрах.
- Організаційними структурними цілями соціальної роботи з особами похилого віку є:

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

- орієнтація на надання соціальних послуг, надання пріоритетної допомоги особам похилого віку в ситуаціях, що загрожують їхньому життю або здоров'ю;
- використання інноваційних технологій соціальної роботи для задоволення потреб людей похилого віку;
- визначення індивідуальних потреб осіб похилого віку у соціальних послугах та допомозі;
- диференціація та систематизація підходів до вирішення проблем осіб похилого віку з урахуванням факторів соціального ризику, що впливають на їх стан;
- розгляд можливостей літніх людей та рівності у доступі до соціальних послуг та допомоги;
- надання інформації особам похилого віку про соціальну допомогу та послуги;
- запобігання причин проблем літніх людей;
- сприяння здійсненню прав та законних інтересів, надання можливостей для самоідентифікації та самореалізації осіб похилого віку, запобігання виключенню та соціальному виключенню [3, с. 73].

Соціальна робота з людьми похилого віку відбувається на двох рівнях. На макрорівні відбувається створення пенсійних та інших фондів, формування системи медичного, психологічного, соціального страхування та консультаційних послуг комплексного характеру, розвиток державної соціальної політики з урахуванням інтересів осіб похилого віку.

На мікрорівні соціальна робота з літніми особами визначається шляхом вивчення умов життя літніх осіб та якості та рівня соціальної допомоги, що надається їм.

При організації соціальної роботи з літніми особами необхідно враховувати всю специфіку їх соціального статусу і психологічного стану не тільки в цілому, а й індивідуально, їх потреби, вимоги, біологічні та соціальні можливості, певні регіональні та інші життєві особливості.

Практично в кожному місті та районі є територіальні центри соціального обслуговування, які піклуються про непрацездатних громадян (у порівнянні з 1997 роком їх кількість в 2016 році зростає з 530 до 753). Вони обслуговують понад 402 000 осіб.

Територіальний центр соціального обслуговування - бюджетна установа, рішення про утворення, ліквідацію або реорганізацію якої приймається місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування.

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

Територіальний центр забезпечує свої структурні підрозділи соціальними послугами:

- літніх громадян;
- осіб з інвалідністю (старше 18 років);
- пацієнтів (осіб працездатного віку, у яких більше чотирьох місяців не діагностовано групу інвалідності), які не здатні до самообслуговування і потребують постійної зовнішньої допомоги, визнаються такими в порядку, затвердженому МОЗ.

Основними напрямками роботи територіального центру соціального обслуговування ми визначаємо наступні:

- якісне надання різних видів (до 40) особистих, медичних та соціальних послуг особам похилого віку, відповідно до висновків медичних працівників про ступінь самозахисту;

- придбання та доставка товарів з магазину або ринку за рахунок громадян, що обслуговуються, приготування їжі, доставка гарячих страв, годування, в т. ч. в продуктових точках, їдальнях;

- створення умов для доступної роботи, в т. ч. навчання та повторне працевлаштування осіб похилого віку;

- виклик лікаря, закупівля та доставка лікарських засобів, відвідування пацієнтів у закладах охорони здоров'я, проведення лікувально-оздоровчих, профілактичних заходів та соціально-психологічної реабілітації; госпіталізація, консультація медичного персоналу та інших фахівців;

- надання системи платних послуг через власні пункти проживання (пральня, хімчистка, ремонт взуття та побутової техніки, одяг, перукарські послуги);

- читання вголос пресі;

- оплата платежів;

- вирощування домашніх садів; організація надання різних видів протезно-ортопедичної допомоги; оформлення документів на санаторно-курортне лікування, облаштування в пансіонаті, будинках для ветеранів тощо;

- здійснення наказів та організація контролю за своєчасним та якісним обслуговуванням підприємств торгівлі, громадського харчування, побуту, зв'язку, послуг житлово-комунального господарства, закладів культури;

- створення та підтримка зв'язків з підприємствами, установами та організаціями колишніх піклувальників для надання їм допомоги [2, с. 96].

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

В деяких великих містах соціальні аптеки та соціальні лікарні управляються органами соціального захисту. До них слід додати соціальні їдальні, спеціалізовані магазини, житлові будинки та інші життєво важливі для людей похилого віку заклади, які почали створюватися в останні роки. Є перукарні, ремонтні майстерні для побутової техніки, оренда офісів, надання послуг пенсіонерам за доступними цінами.

Адресна соціальна допомога надається літнім особам, які перебувають в особливо скрутному становищі. Їх відвідують соціальні працівники, які надають необхідну побутову або соціально-психологічну допомогу.

Бригадна форма допомоги тяжкохворим літнім особам - комплексна послуга з надання соціальних та медичних послуг. Соціальні працівники надають соціальні послуги літнім особам, а медсестри надають сестринську допомогу.

Структурним підрозділом територіального центру соціального обслуговування є відділення соціальної допомоги вдома, який призначений для надання соціальної, медичної, матеріальної та інших форм допомоги самотнім інвалідам похилого віку.

Відділення соціальної допомоги вдома надає такі соціально-побутові послуги:

- підготовка (допомога в приготуванні) страв вдома, харчування, доставка гарячих страв, у тому числі з їдалень, кафе, інших закладів (підприємств) ресторанного господарства;
- придбання та доставка товарів з магазину або базару, доставка книг, газет, журналів, медикаментів за рахунок обслуговуваних громадян;
- виклик лікаря, надання допомоги у проведенні періодичних медичних оглядів та госпіталізації, відвідування пацієнтів у закладах охорони здоров'я, організація консультацій з лікарями та іншими фахівцями;
- допомога в прибиранні приміщень, пранні білизни, підтримці особистої гігієни, виконанні різних видів дрібного ремонту приміщень, ремонті одягу та взуття, забезпеченні паливом;
- оформлення документів на отримання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг та інших видів соціальної допомоги, виплату виплат;
- читання преси;

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

- допомога в обробці присадибних ділянок (площа обробітку присадибних ділянок визначається спільно з місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування, але не більше 0,02 га);
- оформлення документів на санаторно-курортне лікування, облаштування в пансіонаті або стаціонарному відділенні територіального центру, геріатричному пансіонаті, пансіонаті для ветеранів війни і праці, психо-неврологічному інтернаті, Будинках ветеранів та інших соціальних установах;
- допомога в наданні необхідних технічних та інших засобів реабілітації;
- здійснення наказів та організації контролю за своєчасним та якісним наданням послуг підприємствами торгівлі, ресторанного, побутового, комунікаційного, житлово-комунального господарства, установами культури, сільськогосподарськими підприємствами;
- створення умов для відповідної роботи, організації трудової терапії в домашніх умовах;
- вирішення за дорученням громадян, які обслуговуються, питань у державних органах, на підприємствах, в установах і організаціях;
- інші соціальні послуги [2, с. 98].

Підрозділ соціальної допомоги вдома відповідно до умов договору та згідно із затвердженим графіком забезпечує відвідування громадян, яких обслуговує, організовує надання послуг, що надаються за договором, контролює їх якість, виявляє додаткові потреби та вживає заходів щодо їх вирішення.

У ході нашого дослідження нами було розроблено модель організації та функціонування мобільної служби з догляду вдома та паліативного догляду у територіальних громадах.

Основними завданнями мобільної служби з догляду вдома та паліативного догляду у територіальних громадах ми визначаємо наступні:

- надання соціальних послуг догляду вдома і паліативного догляду особам похилого віку та особам з інвалідністю;
- інформування отримувачів та потенційних отримувачів соціальних послуг, членів їх сімей, та/або законних представників про соціальні послуги, порядок звернення та умови надання.
- Основні функції мобільної служби:

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

- брати участь у виявленні потенційних отримувачів соціальних послуг догляду вдома або паліативного догляду;
- брати участь у визначенні індивідуальних потреб осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, складати індивідуальний план, укладати договір та надавати соціальні послуги догляду вдома або паліативного догляду;
- надавати допомогу у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчати навичкам користування ними, навчати членів їх сімей;
- забезпечувати надання допомоги щодо влаштування до хосписів, закладів соціального захисту (стаціонарні відділення догляду для постійного або тимчасового проживання, інтернатних установ тощо поза межами громади);
- забезпечувати психологічну підтримку особам похилого віку та особам з інвалідністю та членів сім'ї.

Отже, розроблена нами мобільна служба з догляду вдома та паліативного догляду у територіальних громадах являє собою спеціалізовану функціональну службу комунального закладу для надання комплексної допомоги (догляду) особам похилого віку, особам з інвалідністю, які не здатні/не набули здатності до самообслуговування.

Таким чином, соціальна робота з людьми похилого віку в умовах територіальної громади є надзвичайно важливою. Вона сприяє забезпеченню гідного життя та підтримки гідності осіб похилого віку; сприяння покращенню фізичного та психічного здоров'я, забезпеченню соціальних контактів; наданню підтримки у вирішенні проблем та в отриманні соціальних послуг, а також спрямована на забезпечення гідного, задовільного та гармонійного життя в громаді, що є важливим аспектом соціального розвитку та підтримки всіх членів суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Курська Т. Державне регулювання соціальної роботи з людьми похилого віку. *Вісник НУЦЗ України*. Серія : Державне управління. Вип. 11. 2019. С. 54-62.
2. Савельчук І. Інноваційні методи соціальної роботи з людьми похилого віку: специфіка та особливості впровадження. *Young Scientist*. 2015, № 2. С. 95-98.
3. Романова Н. Соціальна робота з людьми похилого віку, які живуть з деменцією: незвична поведінка та причини походження. *Соціальна робота та розвиток мереж соціальної підтримки* : конф. молод. науковців : зб. тез доповідей, 2019. С. 72-76.